

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 3

*Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
формування міжкультурної комунікації”,
м. Київ, МАУП, 24 травня 2011 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2012

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор
Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора
Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора
Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видавничий дім “Персонал”, 2010 —

Вип. 3 : Матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: формування міжкультурної комунікації”, м. Київ, МАУП, 24 трав. 2011 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2012. — 246 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: формування міжкультурної комунікації”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

Азер Алієв*Менеджмент в освіті:**проблеми та перспективи..... 124***С. О. Бульда***Маркетингові підходи в забезпеченні ефективного використання ресурсного потенціалу регіону..... 129***О. В. Винник***Особливості профнавчання на виробництві в сучасних соціокультурних умовах..... 137***Я. Ф. Медвідь, Г. В. Устименко***Освіта і виховання молоді в системі формування міжкультурної комунікації..... 140***К. Дукоскі***Підходи до оцінки впливу корпоративної культури на ефективність міжнародної діяльності компанії..... 143***В. В. Зарва***Соціально-релігійний чинник та проблема толерантності в умовах глобалізації..... 148***В. Кітанов***Підходи до формування та особливості стратегії розвитку регіональної туристичної дестинації в Республіці Македонія..... 153***Л. М. Коваленко***Правовий статус суб'єктів інформаційної політики у сфері євроінтеграції: досвід України та Польщі..... 159***К. В. Кривопуст***Державне управління в сфері внутрішньої безпеки в системі функцій сучасної української держави..... 168***Р. І. Литовченко***Шляхи підготовки конкурентоспроможного на ринку праці магістра..... 177***Магеррамзаде Алібала Саттар огли***Інтеграційна регіоналізація в сучасній світовій економіці..... 181***М. М. Мамченко***Теорії економічної політики сучасної держави у контексті її впливу на джерела формування капіталу..... 189***А. М. Медвідь***Риторична спадщина Києво-Руської держави як важлива складова формування толерантності в системі ціннісних пріоритетів освіти..... 196***Раєв Ільхам Сахіб огли, Є. О. Завальський***Ціннісні пріоритети освіти в умовах розбудови стратегії національної безпеки України..... 199***Р. А. Тумовс***Політична ідеологія як фактор розвитку сучасної держави..... 202***М. І. Якібчук***Формування толерантності особистості в сучасному полікультурному середовищі..... 209***М. Д. Вітушкін***Духовність у сучасному соціумі: проблеми та перспективи..... 215***І. П. Василюк***Державна інформаційна політика в Україні: стан і перспективи..... 218***О. Л. Димарчук,***Дієго Доносо Варгес Хосе, М. О. Колісник*
*Інформаційна безпека України в умовах глобалізації..... 220***О. Г. Коваленко***Становлення громадянського суспільства в Україні: питання теорії і практики..... 224***О. І. Бабенко, О. О. Чмут***Політична соціалізація молоді в умовах формування міжкультурної комунікації..... 227***О. О. Бушин***Вища освіта в Україні в умовах Болонського процесу..... 230***А. Ю. Костенко, Ю. В. Содель***Модернізація освіти України в умовах міжкультурної комунікації..... 233***Т. О. Курчина, О. Є. Маньковська***Інформаційні технології в освіті в умовах формування міжкультурної комунікації..... 236***Методи Главче***Удосконалення технологій навчання при викладанні математичних дисциплін..... 239*

ПОЛІТИЧНА ІДЕОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 3, 2012, 202–208

Дослідження процесів політичного розвитку сучасних держав, а також аналіз загальних теоретичних проблем формування політичної свідомості, змушує значно уважніше поставитись до тих факторів, які мають значний, а подекуди вирішальний вплив на зазначені процеси. Безумовно, не лише функціонування політичних систем, а й спрямованість та специфіка перебігу будь-яких політичних процесів, залежать від тієї сукупності проявів духовності, в яких відбивається діяльність механізмів політичної влади та реалізується політична поведінка окремих суб'єктів політики. Цю сферу духовності у політичній теорії позначають поняттям політичної свідомості, одним з основних елементів якої виступає політична ідеологія. Таким чином, вивчаючи актуальні проблеми політичного розвитку сучасних держав, обов'язково стикаємося з поняттям політичної ідеології та необхідністю висвітлення її впливу на розвиток політичної системи. Протягом останнього часу у вітчизняній політичній науці ми були свідками значних коливань у ставленні наукової спільноти до проблем

аналізу політичної ідеології. До певної міри зазначені коливання зумовлювались двома тенденціями, які М. Михальченко позначає поняттями “деідеологізації” (заперечення значної ролі ідеології) та “реідеологізації” (визнання великої ролі ідеології) [1]. Тому об'єктивною потребою сучасного аналізу політичних систем та політичних процесів є повернення до питань політичної ідеології. Разом з тим, важливим елементом актуальності науково-теоретичного дослідження впливу політичної ідеології на розвиток сучасної України є те, що серед чисельних політологічних рефлексій з приводу стану та перспектив розвитку політичної системи України ідеологічний фактор взагалі не береться до уваги. Однак подібне бачення політичних процесів в Україні не відповідає дійсності, оскільки поряд з традиційно впливовими політичними ідеологіями минулого, які завжди мали серйозний вплив на політичну поведінку та політичну свідомість широких мас населення в Україні, нині спостерігається посилення та поширення нових ідеологічних дискурсів. Більше того, ці ідеології поступово

виходять на перший план політичної боротьби, що надає політичній конкуренції в Україні ознак політико-ідеологічної конкуренції.

Таким чином, ставлячи на меті аналіз політичної ідеології як фактора розвитку сучасної держави, ми маємо розв'язати такі конкретні завдання: а) охарактеризувати специфіку розуміння політичної ідеології як одного з основних елементів політичної свідомості; б) окреслити функції, які виконує політична ідеологія у розвитку сучасної держави; в) визначити перспективи можливого впливу ідеологічного фактора на перебіг політичних процесів у сучасній Україні.

Утім, перш ніж аналізувати зміст поняття політична ідеологія та намагатись висвітлити її роль у політичному функціонуванні сучасних держав, звернемося до того, як саме сприймалась ідеологія з точки зору історії становлення й розвитку політичної думки. У цьому сенсі є всі підстави для того, щоб виокремити дві найбільш загальні тенденції. Першу з них можна визначити як “негативну”. Її сенс полягає у тому, що ідеологія сприймається як один із шкідливих артефактів процесу політичного розвитку соціуму, що використовується як елемент політичної боротьби, спрямованої на забезпечення панування одного класу над іншим. Яскравим представником і водночас засновником цього розуміння ідеології слід визнати К. Маркса. Так, використовуючи концепт “ілюзорної свідомості”, К. Маркс спробував розкрити його генезис через суперечності виробничих відносин, а також необхідність

забезпечення панування одного класу над іншим. Недарма, вже на самому початку “Німецької ідеології” він визначав ідеологію як “перекручене розуміння історії” [2], а в подальшому характеризував діяльність “ідеологів” як спробу встановити і закріпити суцільне панування одного класу над іншим. До певної міри продовженням марксівського негативного тлумачення ідеології виступила теорія К. Мангейма. Фактично К. Мангейм застосовував ті самі поняття, як це до нього робив К. Маркс. Недарма, у Главі II своєї фундаментальної праці “Ідеологія та утопія” він аналізує ідеологію як форму хибної свідомості, а точніше — як сучасну форму хибної свідомості. Подібне значення ідеології, на думку К. Мангейма, пояснюється тим, що вона виникає саме як феномен суспільного буття індивіда і відбиває не індивідуальну сутність кожного окремого суб’єкта політичного процесу, а його соціальний стан, соціальні інтереси тощо [3]. Таким чином, завдяки дослідженням К. Мангейма, було відкрито нові обрії аналізу поняття ідеології. Звісно, далеко не всі науковці та теоретики схилились до позитивного розуміння сутності ідеології та її суспільно-політичної ролі. Але, в цьому випадку важливо зафіксувати, що поступово у науковому середовищі стало завойовувати собі місце положення щодо визнання факту об’єктивної значущості політичної ідеології у розвитку політичної свідомості, перебігу політичних процесів та формуванні й функціонуванні політичних систем.

З цим фактом визнання значущості ідеології пов’язаний інший

напрям науково-теоретичних досліджень феномену ідеології. Його активний розвиток припадає на середину минулого століття. Хоча було б неправильним стверджувати, що нині увага до проблем ідеології починає сходити нанівець. Якраз навпаки. Вихідна теза про ключову роль ідеологічного фактора для аналізу політичної свідомості та процесів розвитку політичної сфери стала майже аксіомою політичної теорії, що свідчить про незаперечне домінування зазначеного позитивного підходу до вивчення ідеології. При цьому загальний характер впливу ідеології на розвиток політичної системи може тлумачитись по-різному. Наприклад, для Л. Саджента ідеологія є системою загальних цінностей та цілей політичного розвитку, які формулюються впливовими суспільними групами і реалізуються в ході боротьби за здобуття політичної влади або у процесі її утримання. Для ряду інших дослідників ідеологія постає як засіб духовного панування, який використовується політичною елітою з метою утримання влади і маніпулювання політичною свідомістю громадян.

Виступаючи однією з форм колективної суспільно-політичної свідомості, будь-яка політична ідеологія завжди відіграє інтегративну функцію, суть якої полягає в об'єднанні окремих політичних суб'єктів (або суб'єктів-носіїв політичної активності) на основі певної доктрини, яка містить в собі наявний та бажаний образи політичної дійсності, а також виправдовує необхідність набуття політичної влади групою, що позиціонує себе як провідну силу цієї ідео-

логії. Хоча, зазначивши інтегративні властивості політичної ідеології необхідно згадати, що чимало авторів визнають зазначену функцію ідеології лише на корпоративному рівні, тоді як на загальносуспільному рівні політичні ідеології, як правило, є носіями розмежувальних властивостей, оскільки в процесі ідеологічного протистояння одні політичні сили неодмінно отримують верховенство над іншими [4]. Справді, якщо політичну ідеологію розглядати лише як сукупність протилежних ідеологічних течій, які використовуються антагоністичними політичними елітами з метою опанування масами, або лише як один з різновидів корпоративної свідомості [5], то тоді про жодну загальносуспільну інтегративну роль політичної ідеології не може бути й мови. Однак, наскільки виправданою є подібна редукція політичної ідеології до ворогуючих суспільно-політичних доктрин? На нашу думку, така інтерпретація ідеології не може вважатись достатньою, адже політична ідеологія це не просто доктрина, яка спрямована на підпорядкування суспільної свідомості певним ідеям (ідеалам, цінностям тощо). Тобто було б неправильним припускати наявність певної ізольованої та автономної суспільної та політичної свідомості, яка б ставала об'єктом атаки з боку тієї або іншої ідеології. Об'єктивний аналіз поняття політичної свідомості дає підстави стверджувати, що вона набуває своєї визначеності значною мірою завдяки політичній ідеології, яка, так би мовити, зсередини формує політичну свідомість і відмежовує її від усіх інших форм суспільної свідомості.

мості. Інакше кажучи, політична ідеологія формує специфічну сферу політичної рефлексії, яка спрямована на осмислення всієї гами суспільно-політичних відносин, пов'язаних з реалізацією або набуттям влади. У цьому сенсі ідеологія стимулює розвиток політичної активності, оскільки вона дає певний тип розуміння політичної дійсності і об'єднує окремих індивідів у політичну спільноту. Таким чином, навіть незважаючи на існування багатьох ідеологічних доктрин, всі вони формують загальний політичний простір, сприяють визначенню та консолідації різних політичних груп, що підтверджує загальносуспільну інтегративну роль політичної ідеології. До того ж, розглядаючи окремі ідеології, не можна забувати про таку їх ознаку, як експансивність. Цю характерну властивість ідеології визнають майже всі без винятку дослідники. Мається на увазі те, що політична ідеологія, за самою своєю природою, прагне якомога збільшити коло свого впливу. З цієї точки зору, політична ідеологія функціонує як механізм, що забезпечує інтеграцію суспільства навколо певних ідей, цінностей або політичної еліти, яка проголошує себе провідником цих ідей. Звичайно, що суцільний ідеологічний монізм може бути реалізований лише каральними або суворими репресивними методами. Але, навіть у демократичному суспільстві кожна політична ідеологія має своєю метою панування над усім суспільством, або, інакше кажучи, прагне згрупувати, інтегрувати навколо себе суспільство, структурувати політичні процеси і реалізовувати певний політичний ідеал.

Наступною важливою функцією будь-якої політичної ідеології, яка тісно пов'язана із щойно розглянутою, є евристична функція. Тобто ідеологія завжди містить у собі цілісне уявлення про минулий, теперішній та майбутній стани політичної системи, а також тих суспільно-політичних відносин, що лежать у її основі. Зрозуміло, що цей образ далеко не завжди є адекватним дійсності. Більше того, доволі часто можна вказати на факти свідомого перекручення тих чи інших подій минулого або теперішнього, які допускаються з метою надання ідеології більшої сили, більшого рівня впливу на політичну свідомість громадян, ознак системності та логічності її способу інтерпретації політичної дійсності. Однак, у зв'язку з цим виникають принаймні два важливі запитання. По-перше, чи можна вважати факти сумнівної інтерпретації політичних подій вадою ідеології? І, по-друге, чи можна вимагати від кожного індивіда, щоб він свідомо опановував всі багаторівневі та складні прояви політичного життя соціуму для того, щоб врешті скласти для себе цілісне уявлення про нього?

Стосовно першого запитання необхідно зазначити, що саме поняття сумнівної інтерпретації відносно ідеології є далеко неочевидним. Адже будь-яка модель, яка охоплює всі три темпоральні виміри суспільно-політичного життя (минуле, теперішнє та майбутнє), обов'язково передбачає доволі високий рівень абстрагування від самої політичної дійсності. Тобто ідеологія завжди є вибірковою відносно фактів: з мину-

лого береться лише те, що дає змогу пояснити причини сучасних подій і виступити основою для прогнозу на майбутнє. Прикладом неможливості опису політичної ідеології у термінах істинної або хибної ідеології може виступити аналіз марксистської ідеології Ж. Еллюля. Зокрема, Ж. Еллюль пише, що у 1870 р. марксистська ідеологія відбивала тогочасну політичну, правову та економічну ситуацію в суспільстві. У цьому сенсі марксистська ідеологія давала можливість пояснювати й контролювати суспільно-політичну ситуацію [6]. Однак, нині ця ідеологія вже нічого не пояснює і не пов'язана з соціальною дійсністю. Чи означає це, що політична ідеологія марксизму є хибною? Ні. Йдеться лише про її адекватність специфічним політичним, правовим, економічним умовам. Таким чином, обираючи для себе ту чи іншу політичну ідеологію, кожен окремий індивід тим самим не лише співвідносить себе з певною групою, але обирає для себе специфічну точку зору на все суспільство та його політичне життя. З цього погляду, політична ідеологія виконує надзвичайно важливу функцію, яку до певної міри можна порівняти з функцією політичної соціалізації, оскільки вона надає кожному окремому суб'єктові цілісний погляд на суспільно-політичне життя, пояснює причини і наслідки найзначущіших політичних процесів, дає розуміння джерел та цілей політичного розвитку. Водночас, відповідаючи на друге запитання, слід наголосити, що специфічною властивістю політики є те, що незалежно від суб'єктивних бажань окре-

мих суб'єктів, всі вони знаходяться у ситуації залученості до політики. Тобто політика постає як загальний контекст не тільки практичної діяльності індивідів, а й їх політичної рефлексії. З цієї причини, а також через складність політичного життя, воно стає предметом не індивідуальної, а колективної рефлексії. Поряд з індивідуальним сприйняттям політики співіснує її колективне бачення. Причому це колективне бачення не є результатом додатку схожих політичних рефлексій окремих індивідів. Радше навпаки, індивідуальне сприйняття політики окремими суб'єктами зумовлюється їх прийняттям того чи іншого колективного образу політики, або, інакше кажучи, — тієї чи іншої політичної ідеології.

Останньою важливою функцією політичної ідеології, яку доцільно відносити до групи основних функцій, є пропагування тих чи інших цінностей суспільно-політичного розвитку і кумуляція (спрямування) політичної енергії мас на реалізацію цих цінностей. Причому як такі, зазначені цінності можуть носити найрізноманітніший характер. Наприклад, у випадку революційних або радикальних ідеологій такими цінностями виступають насамперед злам старих суспільно-політичних відносин і відповідна розбудова нового суспільно-політичного ладу, нової політичної системи, перетворення самих основ політики. На відміну від цього, офіційні ідеології, як правило, пропагують цінності стабільності, еволюціонізму, поступовості та наступності. Реалізація політичною ідеологією зазначеної функції

доволі часто має відтінок маніпулювання політичною свідомістю громадян, оскільки її метою, з цієї позиції, є не стільки переконати (раціонально довести) громадян у необхідності певного типу політичної поведінки, скільки змусити їх діяти певним чином (незалежно від того, наскільки раціонально усвідомленим буде мотив такої політичної поведінки).

Крім зазначених функцій, політичні ідеології виконують і багато інших. Але, досліджуючи функції політичних ідеологій, доцільно застосовувати класичний методологічний критерій їх розподілу на основні та похідні. До першої групи потрібно відносити ті функції, які безпосередньо пов'язані з їх впливом на розвиток політичних систем та на перебіг політичних процесів. Такими базовими функціями політичної ідеології виступають: інтегративна, евристична та кумулятивна. Додамо, що кожна з цих функцій є складною за своєю структурою і може включати в себе додаткові функціональні елементи. Так, скажімо, інтегративна функція не лише сполучає певну соціальну групу, а й дає змогу чітко відмежувати її інтереси та пропоновану нею програму суспільно-політичного розвитку від інтересів інших соціальних груп і, відповідно, — їхнього бачення майбутньої суспільно-політичної перспективи. Проте, навіть обмежуючись переліком окреслених основних функцій політичної ідеології, отримуємо можливість дати відповідь на запитання про роль політичної ідеології у розвитку сучасних держав. Цю роль можна назвати однією з ключових.

Отже, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, політична ідеологія виступає активним фактором розвитку і перетворень сучасної держави. Причому, цей розвиток — це стимулювання політичної активності, має постійний характер, оскільки у демократичних державах не існує пануючих політичних ідеологій, а завжди є різні ідеології, боротьба яких дає можливість якомога краще адаптувати ті чи інші політичні цінності та програми суспільно-політичного розвитку до реального стану суспільних відносин. По-друге, для розвитку сучасної демократичної держави ознака ідеологічного плюралізму відіграє одну з ключових ролей. Це пояснюється тим, що плюралістичність самого суспільства передбачає наявність різних способів усвідомлення політичної дійсності, різних оцінок цієї дійсності, а також різного розуміння тих ідеалів, які повинні спрямовувати політичний розвиток. По-третє, однією з серйозних вад діяльності багатьох політичних сил у сучасній Україні слід визнати недорозвиненість їх ідеологічної бази. Значною мірою це дається взнаки у відсутності цілісного концептуального бачення загальнонаціональних політичних процесів, їх нездатності сформулювати реальні цілі політичного розвитку для всієї нації. Результатом чого є домінування тимчасових, ситуативних чинників, які, детермінуючи діяльність окремих політичних сил, відсувають на далекий другий план загальні політичні цінності. Водночас ідеологічна недорозвиненість має своїм наслід-

ком недорозвиненість стратегічного політичного мислення, що вносить суттєвий елемент невизначеності у довгострокову перспективу політичної системи та політичних процесів в Україні.

Література

1. *Політологія: історія та методологія* / За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – С. 410–411.
2. *Маркс К., Енгельс Ф.* Немецкая идеология. – М.: Политиздат, 1988. – С. 12.
3. *Мангейм К.* Идеология и утопия. – М.: ИНИОН РАН, 1992. – Ч. 1. – С. 89.
4. *Гаджиев К. С.* Введение в политическую науку. – М.: Изд. корпорация "Логос", 2000. – С. 361.
5. *Пугачев В. П., Соловьев А. И.* Введение в политологию. – М.: Аспект Пресс, 1997. – С. 291.
6. *Эллюль Ж.* Политическая иллюзия. – М.: NOTA BENE, 2003. – С. 96–97.